

בס"ד

חינוך לאור הפרשה

חג הפסח

להטעין אמונה...

גיליון מס' 138 תשפ"א
הרב יהונתן דדון

yd0527606276@gmail.com

חינוך לאור הפרשה/חג הפסח להטעין אמונה...

בתי הספר המעניקים חינוך דתי לילדים הבאים ממשפחות שאינן שומרות מצוות, מספקים לא אחת סיפורים מרתקים ומרגשים, אשר רק מנקודת מבטם ניתן להבחין בעוצמת אלומות האור הבוקעות מחיי היהדות. כזה הוא הסיפור הבא, שהגיע מהצוות החינוכי של בית הספר, בו למדה גיבורת המעשה: כשהוריה עלו לארץ בשנת תשנ"ו, הייתה בת שבע בלבד. ברוסיה המנותקת והמנוכרת, לא ידעו הוריה יהדות מהי, בוודאי שזכר השבת או החג לא עלה על שולחנם. רק כשנפתח מסך הברזל ואישור היהדות היה כרטיס כניסה לארץ היהודים החלומית – הרגישו לראשונה כי ליהדותם יש איזשהו ערך. הבת נשלחה ללמוד בחינוך דתי, בין היתר כי היה יותר טוב ויותר קרוב. להוריה לא היה צל של תקווה או רצון שתחזור בתשובה, אולי ההיפך. אך בכל זאת, התנאים הטובים שבו את ליבם, ולכן הוחלט כי תלמד דווקא בו. בין יתר הפעילות הבית ספרית במשך השנה, מתקיים מעמד 'ליל הסדר דמה'. זהו מעמד מרגש במיוחד הנערך ימים ספורים לפני פסח, ובמהלכו נחוג 'סדר פסח' לכל דבר. אל השולחן מובאים מצות וסימנים, יין וכוסות, והצוות החינוכי יחד עם התלמידות עורך סדר ככל פרטיו ודקדוקיו, מתוך מטרה להחדיר בלב התלמידות את צורתו של ליל הסדר. בת תשע בלבד הייתה כשהשתתפה בסדר זה, ומאותו רגע המתינה בקוצר רוח לערוך סדר כדוגמתו בליל הסדר האמיתי. העובדה כי ככל הנראה בבית הוריה לא יחגגו סדר כזה, הכאיבה והדאיבה את ליבה, אך לא כיבו

את ניצוץ התקווה. ימים ספורים לפני החג ביקשה את רשות הוריה לערוך בבית סדר פסח, אך נענתה בלאו מוחלט וסופי, אולי אפילו כעוס... יומיים לפני החג, אי אפשר היה לטעות במבע פניה. לצערה לא היה גבול, את כאב לבה אין מילים לתאר. הציפיה לליל הסדר התחלפה באכזבה מרה, ההתרגשות לקראת חג הפסח פינתה את מקומה לכאב צובט. לחגוג את ליל הסדר הנעלה בלי כל אזכור לחג ומהותו? בלילה בו אבות בישראל נוטעים בנפש בניהם אמונה, תבלה את זמנה על ריק? בשעות הנעלות בהן יורד הקדוש ברוך הוא ופמלייתו לשמוע את סיפור יציאת מצרים מפי בניו – תיאלץ היא לשמוע שיחות חולין חסרות ערך? בערב פסח, בשעות אחר הצהריים, מצאה דרך להגיע אל רב מקומי, שהתגורר לא רחוק. הרב הזמין להתארח אצלו, אך הבין כי לא תוכל לעשות זאת להוריה, אשר בוודאי יכעסו ויתרגזו. תחת זאת, ביקשה כי הרב יצורר עבורה שקית קטנה, ובתוכה מפה לבנה, גביע חד פעמי ובקבוק מיץ ענבים קטן. לצידם, הניח הרב בזהירות שלוש מצות מהודרות, ארז מרק בקר משובח ופשטידת תפוחי אדמה פסחית, הוסיף הגדה בעברית וברוסית, וגם שקית קטנה של מרור, כרפס, חזרת ואפילו זרוע וביצה... הנערה חזרה לבית הוריה, והחביאה את השקית במקום מסתור, שלא יגעו בה חלילה. הם לא ידעו על הנעשה, ובשעת ערב, עם שובם מהעבודה, התיישבו בני המשפחה לשולחן, וסעדו ארוחת חמץ מליאה ומשובחת. אחר כך המשיכו להעביר את הערב בנעימים, עד שעלו על יצועם... כל אותן שעות, היא ישבה על הספה ממול, כביכול קוראת ספר. ליבה הזך שכבר התחמם קמעא באור היהדות, לא נתן לה להיות חלק מהארוחה המשפחתית. מחשבותיה נשאו אותה הרחק הרחק, לזכות לערוך את הסדר, להרים את הכוס ולומר בהתרגשות ובשמחה 'אשר קידשנו במצוותיו וציונו'. נכספה גם כלתה נפשה, לחוש את קדושת

המצות רגע אחרי שכולם נרדמו, ניגשה הילדה לשולחן, ניגבה את כל פירורי החמץ היטב, וערכה את השולחן מחדש. בצעדים מתרוננים הוציאה מהשקית את הפריטים בזה אחר זה, הניחה אותם בדיוקנות על המפה, וליטפה במבטה את המצות הקדושות... היה זה לאחר חצות הליל. בכל בתי ישראל כבר היו שקועים עמוק אחרי מגיד, מי בשולחן עורך ומי כבר בהלל. רק ילדה קטנה בת תשע בלבד(!), בבית קטן ועלוב ברמת גן, עומדת לבדה על יד שולחן הסדר 'הערוך', והמיית קולה עולה ברגש: 'אשר בחר בנו מכל עם, ורוממנו מכל לשון, וקידשנו במצוותיו... כן, עד לפני כמה שנים לא הכירה חוויות כאלה, לא ידעה קדושה מהי. עכשיו, גם בתוככי בית שאינו יודע מהו סדר, בשולחן עליו נאכלה ארוחת חמץ לפני שעה קלה, יש לו לליל הסדר טעם מיוחד, טעם של גן עדן. בקושי רב היא שומרת על עצמה שלא לזעוק באושר 'מקדש ישראל והזמנים', רק כדי שהוריה לא יתעוררו... את הסדר היא ממשיכה לערוך, צעד אחרי צעד, כפי שלמדה ועד כמה שידעה. היה זה סדר שאושר והתרגשות שימשו בו בערבוביא, חיוך ענק של שמחה ודמעות של סערת נפש היו המתכון הסודי שלהם. גם כשהגיעה לשולחן ערוך, והחלה לאכול ממרק הבקר ופשטידת התפוחי אדמה בעלת הטעם החד פעמי – הטעם הידוע של פסח, לא באמת הרגישה בטעמו המתוק של המזון, הטעם הרוחני כבש את ליבה... הילדה האמיצה מגיעה להלל, ויוצאת בריקוד עם הכיסא עליו ישבה, מודה ומשבחת למי שגואל בכל דור ודור את ישראל ממצרים, ולמי שהעניק לה את הזכות והעונג להיות בת לעם הנצח, שזכתה לערוך סדר אמיתי כנגד כל הסיכויים. רק באמירת 'אחד הוא אלוהינו בשמים ובארץ' הרשתה לעצמה לשחרר דמעה של געגוע לסדר אמיתי, לא לסדר כזה 'גיבור'... שנים ארוכות חלפו מאז. הנערה זכתה להפוך לאשת חיל בישראל, מגדלת משפחה ברוכת ילדים. מדי שנה בליל הסדר

היא מספרת את סיפורה האישי המטלטל, ומוסיפה: 'באותו סדר
נועז למדתי מהו טעמו של ליל הסדר. שם, בעריכת הסדר הכאילו
עלוב באותו שולחן עליו נאכל חמץ גמור אך לפני שעה קלה, שם
קיבלתי כוחות, יכולות, וגבורת נפש יהודית לכל ימי חייו!

*

ראו נא! האם היא גדלה בבית יהודי? האם קיבלה חינוך יהודי
מילדותה? האם ידעה לשיר 'פרעה בפיג'מה באמצע הלילה' בגיל
שנה? לא ולא, אלא שמה שחולל בה סדר אחד, הכוחות שנתן בה
אותו סדר, בלי אבא, בלי אמא, בלי משפחה - לבד לבד בתוך בית
מנוכר - החזיקו ומחזיקים אותה לכל החיים! כן! גם הילדים שלי
ושלך, וכל ילד וילדה, בכל גיל, בכל מצב ובכל מקום, זוכים בליל
הסדר לאור של אמונה, של כוחות, של עוצמות רוח יהודית, של
אמונה תמימה וחזקה הניטעת בלב, נכנסת ונתקעת כיתד שלא
תימוט! ליל הסדר משמש כמטען, המטעין את נפש הילדים והנוער
באמונה, בגבורה, בכוחות עילאיים לדעת ולהאמין כי יש בורא
לעולם, מנהיג ומכוון, והוא לבדו מלך בשמים ובארץ. כמה צריך
להתכוון, להתעניין ולדעת, איך ממצים את הכוחות מלילה כזה, איך
באמת גורמים שהילדים שלנו יספגו אל נפשם את כל אותם מטענים!
הוא שכתב בעל ה'אוהב ישראל' זי"ע, כי בלילה הזה זורח ומאיר
אור האמונה הפשוטה, להעניקה ולהכניסה ולנטוע אותה בלבבות
ילדינו. זהו ה'הגדת לבנך' האמיתי - לנצל את מצות הלילה הזה
להכניס ולהחדיר ולהטמיע בנפשות בנינו את האמונה, כי אחד הוא
אלוקינו כל יכול צופה ומביט עד סוף כל הדורות. יש לכך השפעה
עתידיה רבה ונרחבת: הרי כל ימות השנה ילדינו נלחמים. הניסיונות
רבים, אנו שופכים דמעות ומתפללים, עושים הכל כדי לתת להם
כוחות, לטעת בהם אמונה, להחדיר בהם יראת שמים, כבוד למלך
מלכי המלכים. לפנינו שעות ספורות ונדירות של הלילה הקדוש

הזה, שלא נועד אלא להחדיר בהם אמונה, לטעת בנפשם את העובדה כי יש בורא לעולם והכל משועבדים לו – ליל הסדר! לא תמיד השעה כשירה, לא תמיד הזמן מסוגל. ליל הסדר הוא הזמן, זה השעה, זה התפקיד של הלילה הקדוש והנשגב הזה. 'והגדת לבנך' – להשקיע כל מאמץ דווקא בילדים שלנו, לתאר להם את ניסי יציאת מצרים, את העבדות הקשה, והיציאה המופלאה לחירות רק כי הוא העושה לנו נסים ונקמה בפרעה, והכל מכירים יודעים כי הוא בורא כל עולמים. (הרב קובלסקי שליט"א)

*

ההמשכיות של עם ישראל תלויה בילדים!

לאחר שמתרה משה רבינו את פרעה על מכת הארבה שתבוא בגבולו על שממאן לשלח את בני ישראל, פונים עבדי פרעה ומתחננים אליו "שלח את האנשים ויעבדו את ה' אלוקיהם, הטרם תדע כי אבדה מצרים". ובעקבות כך מזמן פרעה את משה ואהרן אליו ואומר להם "לכו עבדו את ה' אלוקיכם, מי ומי ההולכים?" משיב משה רבינו לפרעה: "בנעריו ובזקניו נלך, בבנינו ובבנותינו" ועל זאת אומר פרעה: "לא כן, לכו נא הגברים ועבדו את ה'", ומבאר רש"י: "לא כן כאשר אמרתם להוליך הטף עמכם אלא לכו הגברים ועבדו את ה'". וצריך להבין: מדוע פרעה לא הסכים שיצטרפו הקטנים עם הגדולים? הרי אם מטרתו לגרום בכך שיוכרחו בני ישראל לשוב חזרה למצרים כדי שחלילה לא יאבד את עבדיו היה יכול להתנות שרק חלק מהשבטים עם אנשיהם, נשיהם וטפם ילכו לעבוד את ה'. אך הנה מוצאים אנו כאן שפרעה מביע את סירובו להצטרפות הקטנים דווקא, ועומד על דעתו בעקשנות לבל יצטרפו הטף עם הגדולים להקריב קרבנות. מבארים גדולי המוסר: פרעה הבין כי סוד ההמשכיות של כלל ישראל טמון דווקא בדור הצעיר, בפעוטות ובטף. למרות שהבנתם דלה ומצומצמת ואף כשיצטרפו

לגדולים ויהיו נוכחים בעבודת הקרבנות הנשגבה לא יבינו הם בגודל המעלה והחשיבות של מצוה זו בשעת מעשה, אך על כל פנים המראות הנשגבים והאווירה המרוממת תחרט בנפשם של הפעוטות של הפעוטות ותיצור בקרבם רושם חזק ועוצמתי. וודאי הוא כי רושם זה ילווה אותם הלאה במשך כל חייהם וידליק בקרבם את השאיפה להמשיך את אותה הדרך אשר צועדים בה הגדולים לשאול ולהתייעץ איתם, כפי שנצטוונו בתורה, "שאל אביך ויגדך זקןך ויאמרו לך". את הסוד הזה של כח ההמשכיות של כלל ישראל, אשר נעוץ הוא בקטנים דווקא, הבין פרעה, ולכן הוא ניסה למנוע זאת בכל מחיר. כי מטרה אחת הייתה לו, מטרה אשר משותפת לכל שונאי ישראל בכל הדורות, לכלות את כלל ישראל, לגדוע את המשך האומה, לקטוע את נצחיותם. ומעשה זה של הצטרפות הטף עם הגדולים להקרבת הקרבנות הרי בכוחו לבנות את עתידו של כלל ישראל כולו ולכן דבר זה מהווה סתירה לשאיפתו האכזרית של פרעה. מהתנגדותו הנחרצת של פרעה להוליך את הטף עם הגדולים, אנחנו לומדים מהי המעלה העצומה הטמונה בהשתתפות הטף ובנוכחותם במעשי מצוה וקדושה. שהרי ההתבוננות וההתרשמות שלהם ממעשי המצוה ומחשיבותה, בכוחה ליצור בנפשותם שאיפות אמת, ובכך לבנות את עתידם הרוחני. ("עקבי אליהו")

*

ליל הסדר – זה הזמן ללמד את ילדינו מיהו "בן חורין" אמיתי?

את הדברים הבאים כתב הגאון רבי ישראל מאיר לאו שליט"א: כ"ח בניסן תש"ה, בוכנוואלד, הם היו בפלנטה אחרת. עשרות יהודים שעולמם התהפך עליהם. שש שנים אחרי שראו את העולם. שוכבים הלומים, מותשים, רעבים ומאובנים. יותר קרובים לגוויות מאשר לגופים אנושיים. עור ועצמות. מודלמנים קרועי עיניים. לאיש לא היה חשק גדול לחיות. ואז נשמעה הצעקה, באידיש, שכולם יבינו: "יידן,

איר זענט פריי! – יהודים, אתם חופשיים. יותר משבעים שנה חלפו, ועדיין עוברת צמרמורת בגווי, כשאני מספר לעצמי את הסיפור המטלטל הזה אותו שמעתי מכלי ראשון. כשיצאו אותם יהודים החוצה, הם ראו את הגנרל פאטון. לצידו, בג'יפ צבאי, ישב הרב הרשל שכטר זצ"ל. יהודי אמיתי תלמיד חכם וירא שמים – לימים נשיא ועידת הנשיאים של יהודי ארה"ב. עכשיו הוא עבר מצריף לצריף והכריז את בשורת הגאולה. "יהודים, אתם חופשיים!". היהודי הזה, חכם גדול היה. הוא ידע להשתמש במילים המדוייקות. הוא לא אמר "די מלחמה האט זיך גענדיקט" (המלחמה הסתיימה): הוא גם לא אמר "באנו לשחרר אתכם". הוא בכלל לא דיבר לא על עצמו ולא על האמריקאים, לא על הצבא ולא על המלחמה. הוא תפס את הנקודה הרגשית ביותר בנפש היהודית, "איר זענט פריי" – אתם חופשיים. זו מילת קסם שהיהודי כל כך משתוקק לשמוע – בן חורין. זו הייתה הכמיהה שלנו במחנות הארורים. תנו לנו כבר חופש. נכון, זה לא נגמר. החופש עוד היה רחוק מאוד. בשום מקום לא רצו אותנו. לא באמריקה ולא באירופה. למרבה הצער גם בארץ ישראל – או בפלשתינה, כמו שקראו לה אז – איש לא חיכה לנו. לא ידענו כלום על הארץ. רק ירושלים, חיפה ויפו. עיר הקודש וערי הנמל. אבל אלו היו נעולים בפנינו. בזה אחר זה סולקו אניות המעפילים: 'פאטריה', 'סטרומה', אניות שהוטבעו או 'אקסודוס' שנשלחה חזרה לאירופה. גם אותנו, קבוצה של מאתיים ילדים יתומים, שהגיעו בצורה לגאלית מטעם 'עליית הנוער' – כלאו. הישר מהנמל בחיפה, רכבת – המשא עם קרונות אטומים, עד למחנה עתלית, שהיה מוקף גדרות תיל. זו הייתה התחנה הראשונה שלנו, למרות שהיינו חוקיים. אני עד עכשיו לא מבין למה? למה לא נתנו לנו ללכת לאן שבחרנו? מה בסך הכל ביקשנו? חירות! עצמאות! חופש! באופן מפתיע, הנושא הזה של החירות והחופש פותח את הטקסט הכי קדוש ליהדות –

עשרת הדיברות. זהו תיאור של הרגע הנשגב ביותר בהיסטוריה האנושית. ריבון העולם מתגלה לראשונה בכבודו ובעצמו, ואז הוא מציג את עצמו. ומהו כרטיס הביקור? – לא "אנכי ד' אלוהיך אשר עשיתי את השמים ואת הארץ", גם לא "אני ד' אשר בראתי אתכם". לא! רק "הוצאתי אתכם מארץ מצרים מבית עבדים". היציאה מעבדות לחירות, זאת 'תעודת הזהות' של בורא העולם. מדהים! גם בתפילות שלנו אנחנו מדגישים את העניין של עבדות לחירות יותר מאשר ממוות לחיים. הרי במצרים גזרו עלינו פתרון סופי: "כל הבן היילוד היאורה תשליכוהו", אבל כשאנו מספרים את הסיפור, הקטע הזה לא בולט. במשך דורות יושבים אבות וילדים ליד שולחן הסדר, הילד עומד ושואל את הקושיות, והאבא מקיים "והגדת לבנך". ומה הוא מספר? על ד' שברא את העולם? לא! על האבות והאמהות? גם לא! התשובה היא: "עבדים היינו לפרעה במצרים. ויוצאינו ד' אלוקינו משם ביד חזקה ובזרוע נטויה". כל הסיפור הוא היציאה מעבדות לחירות. זה מדהים! זה חשוב! לפני כל חודש – למעט חודש תשרי – אנו מתייצבים בבתי הכנסת ומברכים את החודש. יש לנו בקשה חשובה: "מי שעשה ניסים לאבותינו וגאל אותם מעבדות לחירות, הוא יגאל אותנו בקרוב!" זה מה שיש לנו לבקש, שנזכה לצאת מעבדות לחירות. הזיכרון הזה מלווה אותנו כל ימות השנה וגם בקידוש של שבת וחג. בבסיס התורה, השבת, עשרת הדיברות, התפילות, המועדים – עומד נושא אחד: היציאה מעבדות לחירות. מהי החירות? יש משהו לא פתור בנושא הזה של חירות. לא פעם היא מסמלת בריחה. פריקת עול. איזה רצון שמוכר בזמננו בעיקר אצל אנשים צעירים לחופש. לא על החירות הזאת היהדות מדברת. אפילו לא על השחרור מעול מלכויות. נכון, היציאה מידיים של שובים, היא בהחלט חירות מרגשת. אבל זה רק צד אחד של המטבע. יש גם צד נוסף, שהוא מרכז הבחירה היהודית. מיד אחרי

פסח אנו מתחילים ללמוד מדי שבת במסכת אבות. מסכת שיש בה חמישה פרקים. ועוד פרק אחד של תוספת, 'פרק קניין תורה' קוראים לו. זהו למעשה אוסף של שש ברייתות, משניות חיצוניות שביחד נוספו, כקניין תורה, כתוספת לחמשת הפרקים של פרקי אבות. הברייתא השנייה נשנתה על ידי רבי יהושע בן לוי שאמר: "אוי להם לבריות מעלבונה של תורה". שימו לב, אומר רבי יהושע בן לוי, כמה השקעה שיקע הקב"ה כביכול בתורה. "והמכתב", מתאר הפסוק את שני לוחות הברית, "מכתב אלוקים הוא". כלומר, הקב"ה לא שלח שליח, לא מלאך ולא שרף ולא נביא לתת לנו את התורה. הוא כתב את הלוחות בעצמו. "הלוחות מעשה אלוקים המה". יש כאן מבט חדש על החירות: לא עצמאות, גם לא שחרור ויציאה ממחנות השמדה. פתאום אתה קולט מיהו בן החורין האמיתי: "אלא מי שעוסק בתורה". ולמה? הרי הוא מקבל עליו עול של תרי"ג מצוות! האם לזה נקרא חירות? שעבוד ל-248 מצוות עשה ולעוד 365 לא תעשה, שלא לדבר על גזירות מדרבנן? כן! השעבוד האמיתי של האדם הוא ליצרים שלו, לשגרה שלו, למאוויים שלו, לכל דבר שהגוף צורך. חירות אמיתית, מסביר רבי יהושע בן לוי, היא השחרור הזה מהצרכים והיצרים שכובלים אותנו. אנשי חינוך, פדגוגים ופסיכולוגים יושבים על המדוכה הזאת כבר אלפי שנים. כולם מנסים לדון ולהבין, מה בעצם מעצב את אישיותו של האדם. מה קובע את דמותו או איך גורמים לכך שבן אדם יהיה טוב יותר. אמר רבי יהושע בן לוי: אם יש דבר אחד, אם יש משהו שמנתק אותנו מהשעבוד ליצר, אם יש משהו שמרומם אותנו ומנתק אותנו מהשתעבדות לחומר והופך אותנו לרוחני יותר – זו התורה, אלו המצוות, זו עבודת הבורא. ולכן על התורה כתוב "חרות על הלוחות". המשמעות של חירות מופיעה על הלוחות האלה, והמסקנה היא: "אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה".

לאחר שיש לך חירות זו מהאגואיזם, מהאנוכיות, אפשר גם להגיע
למשאלה השנייה של ברכת החודש. המשאלה הראשונה הייתה
"ויקבץ נדחינו מארבע כנפות הארץ". לזה ברוך השם זכינו. אנחנו
חיים בדור שבו לראשונה רוב העם היהודי נמצא בארצו אחרי
אלפיים שנה. אבל השלב השני חסר. ה"חברים כל ישראל" עדין לא
קיים בנו. כי אנחנו כל כך אוהבים את עצמנו, ומשועבדים כל אחד
ליצריו האישיים, שמקשים עליו להיות חבר עם הזולת. כל אחד
קרוב אצל עצמו. אולם מי שהוא עוסק בתורה – יש לו חירות גם
במובן הזה. מכיון שהתורה היא "מורשה קהילת יעקב", היא שייכת
לכל כלל ישראל. "תורה ציווה לנו", לשון רבים. לא "לי". אין לי
מונופול עליה, היא לא שלי, היא של כולנו. בן החורין האמיתי
שעוסק בתורה, הוא משוחרר. הוא מחובר לכלל ישראל. אצלו
מתקיימת המשאלה "חברים כל ישראל".

חג שמח!

העלון יוצא לאור
בסיוע תלמוד תורה
"נצח ישראל" בית שמש

לתגובות ולקבלת העלון במייל: yd0527606276@gmail.com